

Turinys

Būti ir išlikti kaip laiko, pasirinkimo ir realybės akistata / 6
To Be Alive and Remain Facing up to Time, Choice and Reality / 9

JONĄ MEKĄ MININT

Kino legenda Jonas Mekas ir režisierius Jim Jarmusch: pokalbis / 14

GENEVIEVE YUE

Jonas Mekas / 24

EVELINA KAZAKEVIČIŪTĖ

„Liūdnas ir gražus pasaulis“ Jimo Jarmuscho filmuose: kalbos problemos
ir poezija kaip (ne)pereinamas tiltas į kitybę / 50

INTELEKTUALINĖ ISTORIJA, DABARTIS IR NAUJASIS AKTYVIZMAS

RITA REPŠIENĖ

Kritiškumo metamorfozės, viešieji intelektualai ir „nykstančių galių“ pavojai / 68

SKAIDRA TRILUPAITYTĖ

Meninio aktyvizmo įmuziejimas. Arba kritika kaip ekspozicijos objektas / 96

MOKSLO POLITIKOS AKTUALIJOS

Rekomendacija dėl mokslo ir mokslininkų / 112

NAUJIEJI EUROPOS VERTYBIŲ TYRIMAI IR LIETUVA

AIDA SAVICKA

Pasitikėjimas tinklaveika: ką apie tai mąno
skaitmeninio pasaulio čiabuviai ir imigrantai? / 132

„PILKOJI“ INTELIGENCIJA IR (IŠ)GYVENIMO STRATEGIJOS

IEVA PLEIKIENĖ

Kūrybinio identiteto strategavimas: kaip būti pripažintam ir išlikti savimi.
Rimtauto Vincento Gibavičiaus atvejis / 150

VYTAUTAS RUBAVIČIUS

Dailininkas modernistas tarybmečiu: laisvos kūrybos zona / 168

IŠ KULTŪROS ISTORIJOS

VIDA BAKUTYTĖ

Baronas ir baronienė Ernstas ir Jekaterina von der Osten-Sacken – kultūrinio
gyvenimo Vilniuje dalyviai (XIX a. antroji pusė) / 186

Apie autorius / 214

About Authors / 215

Būti ir išlikti kaip laiko, pasirinkimo ir realybės akistata

Bergždūs mėginimai sutramdyti kasdienybę arba nuo jos pabėgti: išsprūstančio netikėtumo ieškojimas. O vis dėlto vadinamosios estetiškos vertybės – vienintelės švarios, vienintelės, atmesdamos bet kokį neigiamumą, galinčios traukti aukštyn. Netobulumas pasirodo tada kaip tramplinas, sviedžiantis mus iš nereikšmiškumo prasmės link.

Algirdas Julius Greimas

Atsidūrę lemtingų išbandymų, praradimų ir laiko spąstuose, pajutę savąjį žemiškumą, ieškome prasmingų atminties ir dabarties reinkarnacijų, kurios suteiktų kasdienybei tikėjimą idėjų, savasties ir grožio galia. „Kaip išlikti pačiu savimi“, pasak Jono Meko¹, kaip išsaugoti jaunatvišką polėkį, aistrą ir džiaugsmą, kaip gyventi ir švęsti gyvenimą², kad mums nepavaldus laikas priklausytų mums ir kad pasirinkdami nebijotume prarasti, ir akistatoje su realybe būtume laimingi³.

Londono knygų mugėje 2018 metų balandį Jonas Mekas pristatė naujausią savo knygą *Conversations with Film-Makers* („Pokalbiai su filmininkais“), kurią išleido „Spector Books“. Joje spausdinami Jono Meko interviu su tais, kurie tikėjo, kad kinas gali būti rėmų ir taisyklių nesuvaržyta meno forma, spausdinti kultiniame Niujorko žurnale „The Village Voice“. Andy Warhol, Stan Brakhage, Susan Sontag, John Cassavetes, Carolee Schneemann, Yvonne Rainer, Claes Oldenburg, Kenneth Anger, Michael Snow ir daugelis kitų avangardinių menininkų ir kino kūrėjų, su kuriais kalbėjosi Jonas Mekas 1958–1977 metais, liudija nepaprastą laiką kaip XX amžiaus pabaigos meninės vizijos įrašą ir nuostabų vizualinį dokumentą. Būdamas dabartyje, Jonas Mekas vertino atmintį ir esaties išgyvenimus kaip laisvę ir gyvenimą čia ir dabar⁴.

¹ In memoriam. Jonas Mekas apie tai, kaip išlikti pačiu savimi („Be pykčio“, 2007 m.), *lrt.lt*, 2019 01 23. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=xvaKhexhWaY> [žiūrėta 2019 12 12]; Jonas Mekas: Advice to the Young, *Louisiana Chanel*, Aug. 11, 2015 09 11. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=oW4ss8L8dqq> [žiūrėta 2019 12 12].

² Jonas Mekas – Always Beginning, *TateShots*, 2017 11 11. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=kzkzQExJ9rc> [žiūrėta 2019 12 12].

³ A Happy Man: Jonas Mekas, The Godfather of Avant-Garde Cinema Celebrates His 90th With a Major Retrospective and World Premiere, *Nowness*, 2012 12 05. Prieiga per internetą: <https://www.nowness.com/playlist/32269/dok> [žiūrėta 2019 12 12].

⁴ „Žmogus visą laiką, kiekvieną gyvenimo sekundę, negalvoja apie tai, kaip jis jaučiasi. Bet kai esi gimęs ten, to negali pakeisti. Aš Lietuvoje užaugau, man buvo dvidešimt metų, kai išvažiavau iš Lietuvos. Per dvidešimt metų viskas, kas yra Lietuva, įėjo į mane. Visa atmintis yra pilna Lietuvos, žmonių ir lietuviško galvojimo, ir kalbos, ir gamtos, ir oro, ir sniego, ir vaizdų, to negali išmesti. Tai labai normalu ir beveik fiziška. Klausiu, ar tu jautiesi lietuviu? Toks klausimas yra nesąmonė, ir atsakymas būtų nesąmonė, nes žinai, kad to negali pakeisti. Gimei lietuviu ir mirsi lietuviu. Gali išmokti kalbą, gali gyventi ir dirbti šiuose kraštuose, keliauti per visą pasaulį, bet vis tiek būsi, kas esi. Bet žiūrint iš kito kampo, yra tiesos, kad turi gimti kelis kartus. Kartą gimei toje geografijoje, tame kaime, toje vietoje, tame galvojeime, o paskui, galbūt,ėjai į mokyklą, universitetus, keliai

Kiekvienas susitikimas su Jonu Meku – tobula netikėtumų dėlionė, nesvarbu, kur tai vyktų – kaip Londono knygų mugėje, kai susitikime su skaitytojais Londono kino teatre „Peckhamplex“ jis papasakojo savo sapną apie gatvėje sutiktą šunį, kuris pradėjo su juo kalbėtis apie galerijas. Užsidėjęs vokiško aviganiaus kaukę ir išsaugodamas sapno viziją, jis pasakė monologą apie mažų galerijų erdvių svarbą Londono Serpentinio galerijos direktoriui⁵.

Jono Meko darbai įkvėpė daugybę menininkų ir filmų kūrėjų sekti jo pėdomis. Mike'as Figgis, Jimas Jarmuschas, Harmony Korine'as ir Martinas Scorsese'as minėjo ir Joną Meką kaip didžiausią poveikį. Meko filmai ir archyvinė medžiaga eksponuojami garsiuose muziejuose bei galerijose, tarp jų „Serpentine“ galerijoje Londone, Pompidou kultūros centre Paryžiuje, Modernaus meno muziejuje Stokholme, Nacionaliniame modernaus ir šiuolaikinio meno muziejuje Seule, „Documenta“ bienalėje Kaselyje, Venecijos meno bienalėje 2005 metais, Whitney Amerikos meno muziejuje ir „MoMA PS1“ Niujorke; Liudviko muziejuje Kelne, Baltijos meno centre Švedijoje ir Metropolitaine'o fotografijos muziejuje Tokijuje.

Leidinio įžanginė dalis ir dedikuojama žymiausiam XX amžiaus lietuvių menininkui, Amerikos avangardinio kino krikštatėviui Jonui Mekui. Spausdinamas kino legendos Jono Meko ir režisieriaus Jimo Jarmuscho pokalbio, paskelbto *AnOther Magazine* S/S17, vertimas, amerikiečių kultūros ir medijų tyrėjos Genevieve Yue publikacija apie Joną Meką ir jo kūrybą iki skaitmeninio posūkio, papildyta nauju-

Hansas Ulrichas
Obristas kalbina Joną
Meką, Serpentine Cinema:
Jonas Mekas, Conversations
with Filmmakers, pristatė
Lietuvos kultūros institutas
kartu su „Serpentine“
galerijomis ir MUBI.
Peckhamplex“ kino teatras.
2018 04 10.
Elisabeth Presland nuotr.

per pasaulį, horizontas prasiplėtė – gimei antrą kartą. Gimsti platesniame pasaulyje“. Jonas Mekas: „Vien tik praeitimi gyventi negali, nors ta praeitis ir auksinė“, *delfi.lt*, 2012 12 02. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/jmekas-vien-tik-praeitimi-gyventi-negali-nors-ir-ta-praeitis-auksine.d?id=60122117> [žiūrėta 2019 12 12].

⁵ Serpentine Cinema: Jonas Mekas – Conversations with Film-Makers, 2018 05 04. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=o7HEPdY6RI> [žiūrėta 2019 12 12].

sia bibliografinė medžiaga, ir Kardifo universiteto Žurnalistikos, medijų ir kultūros mokyklos (JOMEC), Jungtinė Karalystė, doktorantės Evelinos Kazakevičiūtės tekstas „Liūdnas ir gražus pasaulis Jimo Jarmuscho filmuose: kalbos problemos ir poezija kaip (ne)pereinamas tiltas į kitybę“, parašytas disertacijos pagrindu ir siekiantis atskleisti kinematografinės poezijos savitumą.

„Mokslo politikos aktualijos“ dalyje publikuojama UNESCO 2017 m. parengta Rekomendacija dėl mokslo ir mokslininkų, kuri tapo naujausia normatyvine priemone, lemiančia įvairius klausimus mokslo politikos srityje. Joje pabrėžiama, kad visos valstybės narės turėtų skirti ypatingą dėmesį savo mokslo bendruomenių stiprinimui, siekdamos užtikrinti atsakingus ir kokybiškus mokslinius tyrimus ir plėtrą, kartu spręsdamos protų nutekėjimo problemą. Rekomendacijos vertimą į lietuvių kalbą inicijavo Lietuvos mokslo taryba.

Pagrindinė numerio dalis skiriama Lietuvos kultūros tyrimų institute 2017 metais spalio 10 dieną vykusios konferencijos „Viešieji intelektualai, „pilkoji“ inteligentija ir (iš)gyvenimo strategijos“ pranešimais remiantis parengtomis publikacijoms – dailėtyrininkės doc. dr. Ievos Pleikienės, kultūrologų doc. dr. Ritos Repšienės, dr. Vytauto Rubavičiaus. Aktualiomis temomis leidinį papildę – kultūros sociologės dr. Aidos Savickos ir menotyrininkės dr. Skaidros Trilupaitytės – tekstai gilinasi į skaitmeninio pasaulio čiabuvių ir emigrantų, taip pat meninio aktyvizmo įmuziejimo problemas. „Iš kultūros istorijos“ skyriuje spausdinama muzikos istorikės dr. Vidos Bakutytės studija „Baronas ir baronienė Ernstas ir Jekaterina von der Osten-Sacken – kultūrinio gyvenimo Vilniuje dalyviai (XIX a. antroji pusė)“, atskleidžianti įdomias personalijas sudėtingais laikais.

Išlikdami prasmingame laiko, atminties ir vertybių akiratyje, galėtume pratęsti Jono Meko ištartus žodžius: „Aš tikiu, kad mes atėjom iš šviesos ir esam pakeliui atgal į šviesą“, skleisdami šviesą ir žinodami, kad svarbiausia daryti tai, ką reikia daryti, „kad žmonija taptų nuostabesnė“⁶.

⁶ In memoriam. Jonas Mekas: darbštūs angelai, vynuogių lėkštė ir vien tik „dabar“, *Pasaulis yra gražus*, 2019 01 23. Prieiga per internetą: <http://8diena.lt/2019/01/23/jonas-mekas-darbstus-angelai-vynuogiu-lekste-ir-vien-tik-dabar/> [žiūrėta 2019 12 12].

To Be Alive and Remain Facing up to Time, Choice and Reality

It would be fruitless to curb or escape from daily life: as if searching for a fluid unexpectedness. And yet there are so-called aesthetic values – the only pure, the only that reject any negativity and can pull upwards. Imperfection then emerges as a springboard, throwing us out of the insignificance towards a sense.

Algirdas Julius Greimas

Trapped in vital trials, losses and time, experiencing our own earthly existence, we seek meaningful reincarnations of memory and the present, which would provide for our daily life the faith in the power of ideas, identity and beauty. “How to be yourself?”¹, how, according to Jonas Mekas, to preserve youthfulness, passion and joy, how to live and celebrate life², so that time beyond our control would belong to us, we are not afraid of losing our choices and experience happiness in the face of reality³.

At the London Book Fair that took place in April 2018 Jonas Mekas presented his latest book *Conversations with Film-Makers*, published by Spector Books. It features interviews by Jonas Mekas with those who believed that cinema might become an art form unrestricted by frames and rules. The interviews were previously published in the cult New York magazine *The Village Voice*. Andy Warhol, Stan Brakhage, Susan Sontag, John Cassavetes, Carolee Schneemann, Yvonne Rainer, Claes Oldenburg, Kenneth Anger, Michael Snow and other avant-garde artists and filmmakers interviewed by Jonas Mekas from 1958 to 1977 witness an extraordinary time as a record of an artistic vision of the late twentieth century and an amazing visual document. Living in the present moment Jonas Mekas valued memory and the experience of presence as freedom and life here-and-now⁴.

¹ In memoriam. Jonas Mekas apie tai, kaip išlikti pačiu savimi („Be pykčio“, 2007), *Irt.It*, 2019 01 23. Access through internet: <https://www.youtube.com/watch?v=xvaKhexhWaY> [2019 12 12]; Jonas Mekas: Advice to the Young, *Louisiana Chanel*, Aug 11, 2015 09 11. Access through internet: <https://www.youtube.com/watch?v=oW4ss8L8dgo> [2019 12 12].

² Jonas Mekas – Always Beginning, *TateShots*, 2017 11 11. Access through internet: <https://www.youtube.com/watch?v=kzkzQExj9rc> [2019 12 12].

³ A Happy Man: Jonas Mekas, The Godfather of Avant-Garde Cinema Celebrates His 90th With a Major Retrospective and World Premiere, *Nowness*, 2012 12 05. Access through internet: <https://www.nowness.com/playlist/32269/dok> [2019 12 12].

⁴ „A person does not think about how he feels all the time, every second of life. But once you're born there, it can't be changed. I grew up in Lithuania, and I was twenty years old when I left Lithuania. In twenty years, everything that is Lithuania has entered into me. The whole memory is full of Lithuania, human and Lithuanian thinking, and language, and nature, and weather, and snow, and images, you can't throw it away. This is very normal and almost physical. You ask me, do you feel Lithuanian? Such a question is nonsense, and the answer would be nonsense because, you know, you can't change it. You were born Lithuanian, and you will die Lithuanian. You can learn languages, you can live and work in these lands, you can travel all over the world, but still you'll be who you are.

Hans Ulrich Obrist in conversation with Jonas Mekas, Serpentine Cinema: Jonas Mekas, Conversations with Filmmakers, presented by the Lithuanian Culture Institute in partnership with Serpentine Galleries and MUBI, 10 April 2018, Peckhamplex Cinema. Photo: Elisabeth Presland

Every meeting with Jonas Mekas is a perfect puzzle of surprises, no matter where it takes place – as an example, at the London Book Fair in the meeting at the Peckhamplex movie theatre he shared with readers his dream of a dog he met on a street speaking to him about galleries. Wearing the mask of a German shepherd dog and thus preserving the dream vision, he delivered his monologue to the director of the Serpentine Galleries in London about the importance of small gallery spaces⁵.

Jonas Mekas' works have inspired many artists and filmmakers following in his footsteps. Mike Figgis, Jim Jarmusch, Harmony Korine and Martin Scorsese have also mentioned Jonas Mekas as their greatest influence. Mekas' films and archival material are on display at famous museums and galleries, including the Serpentine Galleries in London, the Centre Pompidou in Paris, the Museum of Modern Art in Stockholm, the PS1 Contemporary Art Center (MoMA) in New York, the National Museum of Modern

But viewed from another angle, it is truth that we must be born several times. Once we were born in that geography, in that village, in that place, in that thought, and then, perhaps, you went to schools, universities, traveled around the world, the horizon has been expanded – you were born a second time. You were born in the wider world." Jonas Mekas: „Vien tik praeitimi gyventi negali, nors ta praeitis ir auksinė“, *delfi.lt*, 2012 12 02. Access through internet: <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/jmekas-vien-tik-praeitimi-gyventi-negali-nors-ir-ta-praeitis-auksine.d?id=60122117> [2019 12 12].

⁵ Serpentine Cinema: Jonas Mekas – Conversations with Film-Makers, 2018 05 04. Access through internet: <https://www.youtube.com/watch?v=o7HEPdY6RI> [2019 12 12].

and Contemporary Art in Seoul, his works were presented in the Documenta of Kassel, at the Venice Biennale 2005, the Whitney Museum of American Art, Museum Ludwig in Cologne, the Baltic Art Center in Sweden and the Tokyo Photographic Art Museum.

The introductory part of the issue is dedicated to the most famous Lithuanian artist of the 20th century, the godfather of American avant-garde cinema Jonas Mekas. The present volume contains the translation of a conversation between legendary filmmaker Jonas Mekas and director Jim Jarmusch, published in *AnOther Magazine S/S17*, and the article written by American culture and media researcher Genevieve Yue about Jonas Mekas' creative works until the digital turn, supplemented with additional bibliographic material, as well as the paper by PhD student Evelina Kazakevičiūtė at the Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies (JOMEC), United Kingdom, "The Sad and Beautiful World of Jim Jarmusch's Films: Language Problems and Poetry as a (In)Transitional Bridge to Otherness", written on the basis of her dissertation and aiming to reveal the uniqueness of cinematic poetry.

The chapter "News from the World of Science Policy" reprints the Recommendation on science and scientific researchers, adopted at the General Conference of UNESCO in 2017, which has become a new normative instrument to address various issues in the field of science policy. It emphasizes that all Member States should pay particular attention to strengthening of their scientific communities in order to ensure responsible and high-quality research while addressing the brain drain. The translation of the Recommendation into Lithuanian was initiated by Research Council of Lithuania.

The main part of the issue is devoted to papers that were previously presented at the conference "Public Intellectuals, 'Gray' Intelligence and (Sur)Vival Strategies" held on October 10, 2017, including articles by art researcher Ieva Pleikienė and cultural researchers Rita Repšienė and Vytautas Rubavičius. The sociologist of culture Aida Savicka and art critic Skaidra Trilupaitytė complements the volume with relevant topics – their texts delve into the problems of digital natives and digital immigrants as well as the issues of inclusion of artistic activism in museums. In the section "From the History of Culture" music historian Vida Bakutytė in her study "Baron Ernst von der Osten-Sacken and His Baroness Ekaterina: Participants in the Cultural Life of Vilnius (2nd Half of the 19th Century)" explores the lives of interesting persons, who have lived through difficult times.

Remaining in a meaningful horizon of time, memory, and values, we could extend the words uttered by Jonas Mekas: "I believe that we have come from the light and we are on the way back to the light", spreading light and understanding that the most important thing to do is "to create a more wonderful humanity"⁶.

⁶ In memoriam. Jonas Mekas: darbštūs angelai, vynuogijų lėkštė ir vien tik "dabar", *Pasaulis yra gražus*, 2019 01 23. Access through internet: <http://8diena.lt/2019/01/23/jonas-mekas-darbstus-angelai-vynuogiu-lekste-ir-vien-tik-dabar/> [2019 12 12].